

К., 1912; Акты и документы, относящиеся к истории Киев. академии (1796 — 1869).— Т. 1 (1796 — 1803).— К., 1910; Т. 2 (1804 — 1808).— К., 1911; Т. 3 (1808 — 1812).— К., 1912; Т. 4 (1813 — 1819).— К., 1913; Т. 5 (1823 — 1869).— К., 1915; Житие преподобного отца нашего Антония Печерского.— К., 1913; Типография Киево-Печерской лавры. Ист. очерк.— Т. 1. (1606 — 1616 — 1721 гг.).— К., 1916; Стара вища освіта в Київ. Україні XVI — XIX вв.— К., 1924; Матеріали для історії книжкової справи на Україні в XVI — XVIII ст.— К., 1924.

Про нього див.: Крайній К. Історики Києво-Печерської лаври XIX — поч. XX ст.— К., 2000 (хронолог. та алфавітн. покажч. праць Т.— С. 220 — 231).

М. Ткачук

Павло Тихомиров

ТИХОМИРОВ Павло Васильович (02/14.01.1868 — р. с. н.) — філософ, історик філософії, богослов. Народився в с. Изволі Олексинського повіту Тульської губ. в родині священика. Після закінчення Тульського духовного училища й семінарії вступив до Моск. духовної академії (1888). Кандидат богослов'я (1893), був залишений для підготовки до професорського звання по каф. філософії. В 1894—95 рр. відряджений до Моск. ун-ту для слухання природничих курсів; паралельно викладає в кількох середніх навчальних закладах Москви історію, геометрію, географію, рос. мову. В травні 1895 р. посідає каф. єврейської мови і біблійної археології Моск. духовної академії. У грудні 1897 р. переходить на каф. історії філософії, не залишаючи наукових студій і з біблійної археології. Виступає засновником студентського філос. тов-ва Моск. духовної академії (1900). 1903 р. захищає магістерську дисертацію “Пророк Малахія. Дослідження”; того ж року обирається екстраординарним професором академії. Взимку 1903—1904 рр. перебуває у науковому відрядженні в Берліні, слухає університетські курси з філософії, психології, педагогіки (Зіммель, Дессуар, Штумпф, Менцер та ін.), відвідує практичні заняття (Паульсен, Дессуар, Тіле та ін.), працює в бібліотеках. У літньому семестрі стажується у Ляйпцигу й Галле, де слухає лекції Ріля, Вундта, Гейнце та ін. Восени 1905 р., продовжуючи працювати в Моск. духовній академії, приймає посаду при-

ват-доцента каф. філософії Моск. ун-ту. Восени 1906 р. призначений екстраординарним професором каф. філософії Історико-філол. ін-ту кн. Безбородка в Ніжині, де викладає логіку, психологію, історію філософії, педагогіку, керує студентським філос. гуртком. З 1907 р. паралельно працює приват-доцентом каф. філософії Ун-ту Св. Володимира, де читає курси з філософії Ніцше, Канта, лекції з логіки, психології. Викладав філос. дисципліни в інших київ. вузах, зокрема на Вищих жіночих курсах і в Комерційному ін-ті.

Відомий науковець, член-засновник і дійсний член Кантівського тов-ва в Галле, Моск. психологічного та Київ. релігійно-філос. тов-в, Т. залишив значну історико-філос. і богословську спадщину, що варта спеціального дослідження.

Твори Т.: Возможна ли метафизика ума?— М., 1893; Философия В. Д. Кудрявцева.— М., 1894; Православная догматика и религиозно-филос. умозрение.— Х., 1897; Логический характер экзистенциальных суждений // ВФ и П.— 1898.— Кн. 42; Гносеологические и метафизические предпосылки истины бытия Божия.— Х., 1899; Вечный мир в философии Канта.— Сергиев Посад, 1899; История философии как процесс постепенной выработки научно обоснованного и истинного мировоззрения.— Сергиев Посад, 1899; Проблема и метод Кантовой критики познания.— Х., 1899; Реализм Спенсера. Критический этюд.— Х., 1900; Вл. С. Соловьев // Богословский вестник.— 1900.— №8; Пророк Малахия. Исследование.— Сергиев Посад, 1903; К столетию смерти Канта (1804 — 1904). Личность Канта в изображении его современников // Богословский вестник.— 1904.— №2, 6; К переводу и истолкованию Пс. XIV, 4 // Там само.— 1904.— №9, 10; К истолкованию Исх. XX, 14 (Против В. В. Розанова).— 1904.— №12; Каноническое достоинство реформы Петра Великого по церковному управлению // Там само.— 1904.— №1, 2; Академическая свобода и развитие философии в Германии.— Сергиев Посад, 1905; Состояние философии к началу XX ст. // Богословский вестник.— 1905.— Т. 2 (май—август); О духовных академиях // Духовная школа.— М., 1906; Философия в духовной семинарии // Там само; Научные задачи и методы философии.— Сергиев Посад, 1907; Куно Фишер.— К., 1907; Очерки по гносеологии // Богословский вестник.— 1908.— №4.

Про нього див.: Історико-філол. ін-т кн. Безбородко в Нежині. 1901 — 1912. Преподаватели и воспитанники.— Нежин, 1913; Ткачук М. Київ. академічна філософія XIX — поч. XX ст. і становлення історико-філос. науки в

Україні. Автореф. дис. ... доктора філос. наук.— К., 2001; *Ї ж.* Історія філософії в культурологічному вимірі (з досвіду київ. істориків філософії ХІХ — поч. ХХ ст.) // Наукові записки НаУКМА.— Т. 20. Сер.: Філософія та релігієзнавство.— К., 2002.

М. Ткачук

ТРАНКВІЛОН-СТАВРОВЕЦЬКИЙ

Кирило (р. н. н.— 1646) — релігійний діяч, філософ, богослов, поет, письменник, проповідник, видавець. Освіту здобув, імовірно, в Замойській академії, володів рядом мов — польською, грецькою, латинською, старослов'янською. У 80-х рр. ХVІ ст. був дидаскалом Львівської, а з 1592 р. — Віленської братських шкіл. У 1614—25 р. вів активну проповідницьку діяльність, зокрема у Замості. Був ігуменом Унівського і Любартівського монастирів. Після засудження Собором православних ієрархів (1621—22) його твору “Євангеліє учителное” як єретичного, приймає унію (1626). Цей твір, за царським наказом від 1627 р., підлягав спаленню, ін. праці Т.-С. заборонялись. У Чернігові, де після прийняття унії призначається архімандритом уніатського Єлецького монастиря, засновує друкарню. Помер у Чернігові.

До осн. творів Т.-С. належать “Зерцало богословіи”, “Євангеліє учителное” та “Перло многоцінное”.

Філософ. погляди Т.-С. відображають одну з версій укр. ренесансного гуманізму, що виникали на ґрунті синтезу вітчизняної православної середньовічної думки з ідеями західноєвропейського Відродження і Реформації. Так, його інтерпретація Бога поєднує в собі характеристику останнього як “премудрого художника й архітектора” світу з християнсько-неоплатонівським визначенням як еманативного всюдисущого світового принципу. Створений Богом світ Т.-С. уявляє у вигляді складної ієрархічної будови. У його структурі він налічує чотири світи: 1) світ створених невидимих духовних сутностей, що належать до небесної ієрархії; 2) макрокосм — світ видимих тілесних речей; 3) мікрокосм (людина); 4) поєднання злих людей,

грішників з дияволом, наче самостійне творче начало зла (В. М. Нічик вбачає в останньому вияв апокрифічних впливів у творчості Т.-С.).

Видимий світ складається, за Т.-С., з чотирьох стихій, які, попри постійну боротьбу, зберігають у своєму русі певну послідовність і наданий їм Богом “чин”, закономірність. У своїх творах дає описи землі, океанів, річок, пояснює такі природні явища, як грім, блискавку, припливи, виявляє обізнаність з працями західноєвропейських природознавців, обстоює кулястість Землі й повідомляє про відкриття Америки. І хоч у концепції чотирьох стихій і структури світу він не виходить за межі античних і середньовічних уявлень про світобудову, естетичне сприйняття світу, акцентування краси і корисності зближує його з мислителями європейського Відродження.

Осн. увагу Т.-С. зосереджує на мікрокосмі. Вважаючи людину істотою двонатурною, він розумів її у ренесансно-гуманістичному дусі як гармонійне поєднання душі й тіла. Великого значення надавав проблемі самопізнання, пов'язуючи успіх останнього з умінням читати Св. Письмо. В дусі доби Відродження шанував поетичну творчість як важливу для суспільства працю. Обстоював поширену в реформаційних колах ідею про рівність усіх людей перед Богом, вдавався до характерної для реформаційної ідеології ідеалізації відносин у ранньохристиянських громадах та до хіліастичних ілюзій. Високо цінуючи “внутрішню”, тобто зафіксовану в Біблії й теоретично осмислену патристикою мудрість, виступав за розвиток і світського, “зовнішнього” знання, прославляв науки, філософію, вважав їх необхідними і корисними для людини й суспільства.

Твори Т.-С.: Сіа книга, нарицаемая Зерцало богословіи.— Почаїв, 1618; Євангеліє учителное або Казаня на недѣля през рок и на праздники господніе и нарочитым святым угодником Божиим.— Рахманов, 1619; Перло многоцінное.— Чернігів, 1646; Уривки з прозових та віршованих творів філос. змісту // Пам'ятки братських шкіл на Україні.— К., 1988; Із книги “Зерцало богословіи” // Укр. поезія ХVІІ ст.— К., 1988; Із книги “Перло многоцінное” // Там само.